

جمعیت‌شناسی ایران

تعداد واحد: ۲

نوع واحد: نظری

پیش‌نیاز: روش‌های مقدماتی تحلیل جمعیت

هدف کلی

هدف از این درس آشنا نمودن دانشجویان با جمعیت ایران و روند تغییرات و تحولات آن از گذشته‌های دور تا به امروز و چشم‌انداز آینده آن و نیز شناخت ویژگی‌های مرتبط با توزیع، ترکیب و حرکات جمعیت ایران و تعیین‌کننده‌های آن می‌باشد.

سرفصل‌های درس

جلسه اول: طرح درس، معرفی منابع، توضیح چگونگی انجام کار عملی، تعیین شهرستان‌های مورد بررسی و توضیح در مورد چگونگی ارزیابی پایان ترم.

جلسه دوم: منابع آمارهای جمعیتی در ایران: سرشماری، تاریخچه سرشماری‌های نفوس در ایران، سرشماری همراه با نمونه‌گیری، ثبت وقایع حیاتی، آمارگیری‌های نمونه‌ای.

جلسه سوم: گذشته‌نگری جمعیت ایران در سال‌های قبل از اولین سرشماری عمومی نفوس و مسکن (۱۳۳۵)، عوامل مؤثر در تغییرات حجم و رشد جمعیت در گذشته، روند تغییرات جمعیت ایران از ۱۳۳۵ به بعد، مقایسه تغییرات جمعیت ایران با تغییرات جمعیت در مناطق عمده جهان.

جلسه چهارم: روش‌های مشترک تحلیل توزیع و ترکیب جمعیت، توزیع و ترکیب جمعیت در مقابل پویایی جمعیت، توصیف، مقایسه و تبیین، توصیف یک توزیع یا ترکیب جمعیت: قاعده اصلی، قاعده فرعی.

جلسه پنجم: ادامه روش‌های مشترک تحلیل توزیع و ترکیب جمعیت، مقایسه دو توزیع یا ترکیب جمعیت، توصیف جمعیت‌های مورد مقایسه، اختلافات درصدی، شاخص اختلاف نسبی، شاخص ناهمسانی.

جلسه ششم: توزیع و پراکندگی جمعیت: الگوی پراکنش جمعیت بر حسب ویژگی‌های طبیعی و تقسیمات کشوری، بر حسب ترکیب قومی و مذهبی، بر حسب نحوه سکونت: شهرنشین و روستانشین، تراکم نسبی و زیستی جمعیت،

جلسه هفتم: ترکیب جمعیت ایران: ترکیب جنسی جمعیت ایران و توزیع فضایی آن در سطح کشور، ترکیب سنی جمعیت، توصیف ترکیب سنی جمعیت، توزیع تجمعی فراوانی و توزیع تجمعی درصدی، بر حسب گروه‌های سنی منظم پنج‌ساله و گروه‌های گسترده سنی، نسبت‌های وابستگی: نسبت وابستگی کل یا بار تکفل ناخالص، نسبت وابستگی کم‌سالی، نسبت وابستگی کهن‌سالی، میانه سنی.

جلسه هشتم: ادامه ترکیب سنی و جنسی جمعیت ایران، تغییرات نسبت‌های وابستگی در نیم‌قرن گذشته، سالخوردگی جمعیت، تغییرات شاخص‌های سالخوردگی جمعیت: میانه سنی، توزیع نسبی کم‌سالان، توزیع نسبی کهن‌سالان، نسبت

کهن‌سالان به کم‌سالان، گذار ساختار سنی جمعیت ایران: ۱۳۳۵-۱۳۸۵، چالش‌های گذار در ساختار سنی جمعیت ایران، پنجره جمعیت‌شناختی، پیامدهای گذار در ساختار سنی با توجه به هدف‌های توسعه هزاره (MDGs).

جلسه نهم: ترکیب جمعیت فعال و نیروی انسانی در ایران، شاخص‌های فعالیت، اشتغال و بیکاری، تغییرات سهم شاغلین در بخش‌های سه‌گانه فعالیت اقتصادی، توزیع شاغلین بر حسب وضعیت شغلی، چشم‌انداز آینده اشتغال و بیکاری در ایران تا سال ۱۴۰۰، چالش‌های اشتغال و بازار کار ایران.

جلسه دهم: ترکیب وضع سواد و آموزش در ایران، تغییرات وضع سواد در نیم‌قرن اخیر، رشد باسواد و توزیع فضایی آن، تغییرات جنسی در وضع سواد، توزیع استانی باسوادان، توزیع جمعیت باسواد بر حسب مدرک تحصیلی، وضع آموزش، ویژگی‌های جمعیت لازم‌التعلیم، جمعیت لازم‌التعلیم مدرسه‌رو، توزیع جمعیت محصل در مقاطع مختلف تحصیلی.

جلسه یازدهم: ترکیب وضع ازدواج و زناشویی در ایران، مضیقۀ ازدواج و تعیین‌کننده‌های آن، تغییرات شاخص‌های ازدواج و زناشویی.

جلسه دوازدهم: خانواده، خانوار، ابعاد و تحولات آن در ایران، خانواده در ایران پیش از گذار، خانواده و تغییرات آن در دوره گذار.

جلسه سیزدهم: پویایی‌شناسی جمعیت ایران: گذار جمعیت‌شناختی در ایران، زادولد و باروری، گذار باروری و تعیین‌کننده‌های آن، تفاوت‌های قومی گذار باروری در ایران، همگرایی باروری، چشم‌انداز گذار باروری در ایران.

جلسه چهاردهم: ادامه پویایی‌شناسی جمعیت ایران، مرگ‌ومیر، مرگ‌ومیر افتراقی، گذار مرگ‌ومیر و گذار اپیدمیولوژیک.

جلسه پانزدهم: ادامه پویایی‌شناسی جمعیت ایران، مهاجرت و تحرک مکانی جمعیت، مهاجرت‌های داخلی در ایران و تعیین‌کننده‌های آن، قطب‌های مهاجرتی، مهاجرت‌های خارجی در ایران.

جلسه شانزدهم: پیش‌بینی جمعیت ایران و روند تحولات آن در آینده، بررسی پیش‌بینی‌های جمعیتی بخش جمعیت سازمان ملل متحد از جمعیت ایران.

منابع

- آقا، هما (۱۳۸۴). بررسی تحولات سن ازدواج و توازن نسبت‌های جنسی در سنین ازدواج در ایران، مجموعه‌ی مقالات بررسی مسایل جمعیتی ایران با تأکید بر جوانان، تهران: مرکز مطالعات و پژوهش‌های جمعیتی آسیا و اقیانوسیه، صص ۲۲۱-۲۳۸.
- امانی، مهدی (۱۳۸۰). جمعیت‌شناسی عمومی ایران - تهران: انتشارات سمت.
- امانی، مهدی (۱۳۸۰). نگاهی به چهل سال تحول جمعیت‌شناختی ازدواج در ایران از ۱۳۳۵ تا ۱۳۷۵، نامه علوم اجتماعی، شماره ۱۷، صص ۳۳-۴۶.
- ایران‌محبوب، جلیل و اصغر میرفردی (۱۳۸۳). بررسی تأثیر متقابل فرآیند افزایش جمعیت و شهرنشینی در ایران، مجموعه مقالات همایش تحولات اخیر و آینده جمعیت ایران، تهران: مرکز مطالعات و پژوهش‌های جمعیتی آسیا و اقیانوسیه، صص ۲۱۳-۲۳۹.
- جوان، جعفر (۱۳۸۰). جغرافیای جمعیت ایران، مشهد: انتشارات جهاد دانشگاهی مشهد (همه فصل‌ها غیر از فصل ۱ و ۲).
- جوان، جعفر (۱۳۶۷). جمعیت ایران و بستر جغرافیایی آن، مشهد: انتشارات جهاد دانشگاهی مشهد.
- حسینی، حاتم (۱۳۸۱). درآمدی بر جمعیت‌شناسی اقتصادی - اجتماعی و تنظیم خانواده، چاپ اول، همدان: انتشارات دانشگاه بوعلی سینا (فصل هفتم).
- حسینی، حاتم (۱۳۸۰). رابطه مرگ‌ومیر و توسعه در استان‌های ایران، نامه علوم اجتماعی، شماره ۱۷، صص ۷۱-۹۶.

حسینی، حاتم و امیرھوشنگ مہریار (۱۳۸۵). قومیت، نابرابری آموزشی و باروری، نامہ انجمن جمعیت‌شناسی ایران، سال یکم، شماره ۱، صص ۱۴۱-۱۶۷.

درودی آہی، ناہید (۱۳۸۳). تحولات دموگرافیک و پدیده مضیقہ ازدواج در ایران، مجموعہ مقالات ہمایش تحولات اخیر و آیندہ جمعیت ایران، تہران: مرکز مطالعات و پژوهش‌ہای جمعیتی آسیا و اقیانوسیانہ، صص ۱۹۵-۲۰۸.

درودی آہی، ناہید (۱۳۸۱). عدم توازن نسبت‌ہای جنسی در سنین ازدواج، فصلنامہ جمعیت، شماره ۴۱، صص ۱-۲۲.

دروودی آہی، ناہید (۱۳۸۴). بررسی وضعیت ازدواج جوانان با استفادہ از جداول خالص زناشویی، مجموعہ مقالات بررسی مسایل جمعیتی ایران با تاکید بر جوانان، تہران: مرکز مطالعات و پژوهش‌ہای جمعیتی آسیا و اقیانوسیانہ، صص ۲۳۹-۲۵۴.

زاهد، سعید (۱۳۸۵). نگاہی کلان بہ مہاجرت و توزیع جمعیت در ایران از سال ۱۳۵۵ تا ۱۳۷۵، نامہ انجمن جمعیت‌شناسی ایران، شماره ۲، سال یکم، صص ۱۶۸-۱۹۸.

زنجانی، حبیب‌اللہ، محمد میرزایی، کامل شادپور و امیرھوشنگ مہریار (۱۳۷۸). جمعیت، توسعہ و بہداشت باروری، تہران: نشر و تبلیغ بشری (فصل سوم).

زنجانی، حبیب‌اللہ (۱۳۷۱). جمعیت و شہرنشینی در ایران، جلد اول: جمعیت، چاپ دوم، تہران: مرکز مطالعات و تحقیقات شہرسازی و معماری ایران.

زنجانی، حبیب‌اللہ (۱۳۷۱). جمعیت و توسعہ: مجموعہ مقالات، تہران: مرکز مطالعات و تحقیقات شہرسازی و معماری در ایران.

زنجانی، حبیب‌اللہ (۱۳۸۵). تحول جمعیت‌شناختی خانوار در ایران، نامہ انجمن جمعیت‌شناسی ایران، شماره ۲، سال یکم، صص ۶۱-۸۰.

زنجانی، حبیب‌اللہ (۱۳۸۰). تحول جمعیتی و پیامدہای مسئلہ‌آفرین آن، نامہ انجمن جامعہ‌شناسی ایران، ویژہ‌نامہ دومین ہمایش مسایل اجتماعی ایران، صص ۱۱-۲۲.

سرای، حسن (۱۳۸۲). روش‌ہای مقدماتی تحلیل توزیع و ترکیب جمعیت با تاکید بر ترکیب سنی جمعیت، تہران: انتشارات دانشگاه علامہ طباطبائی (فصل‌ہای ۱ و ۳).

سرای، حسن (۱۳۸۵). تداوم و تغییر خانوادہ در جریان گذار جمعیتی ایران، نامہ انجمن جمعیت‌شناسی ایران، شماره ۲، سال یکم، صص ۳۷-۶۰.

سرای، حسن (۱۳۷۹). ترکیب سنی، نیروی محرکہ رشد و آیندہ جمعیت ایران، نامہ علوم اجتماعی، شماره ۱۵، صص ۴۷-۶۶.

سرای، حسن (۱۳۷۶). مرحلہ اول گذار جمعیتی ایران، نامہ علوم اجتماعی، شماره ۹ و ۱۰، صص ۵۱-۶۷.

شریفی، منصور (۱۳۸۵). مرحلہ انتقالی مرگ‌ومیر و شواہدی از استمرار انتقال اپیدمیولوژیک ایران در دہہ اخیر، نامہ انجمن جمعیت‌شناسی ایران، شماره ۲، سال یکم، صص ۱۷۱-۱۹۴.

طالب، مہدی و محسن گودرزی (۱۳۸۲). قومیت، نابرابری آموزشی و تحولات جمعیتی، نامہ علوم اجتماعی، شماره پیاپی ۲۱، مجلد ۱۱، شماره ۱، صص ۱۱۳-۱۴۲.

عباسی شوازی، محمدجلال (۱۳۸۰). ہمگرایی رفتارہای باروری در ایران، میزان، روند و الگوی سنی باروری در استان‌ہای کشور در سال‌ہای ۱۳۵۱ و ۱۳۷۵، نامہ علوم اجتماعی، شماره ۱۸، صص ۲۰۱-۲۳۱.

عباسی شوازی، محمدجلال، میمنت حسینی چاووشی، پیتہر مک‌دونالد و بہرام دلاور (۱۳۸۳). تحولات باروری در ایران: شواہدی از چہار استان منتخب.

عباسی شوازی، محمدجلال و فاطمہ ترابی (۱۳۸۵). سطح، روند و الگوی ازدواج خویشاوندی در ایران، نامہ انجمن جمعیت‌شناسی ایران، شماره ۲، سال یکم، صص ۶۱-۸۸.

عباسی شوازی، محمدجلال و فاطمه ترابی (۱۳۸۵). تفاوت‌های بین‌نسلی ازدواج خویشاوندی در ایران، مجله جامعه‌شناسی ایران، دوره هفتم، شماره ۴ - صص ۱۱۹-۱۴۶.

عباسی شوازی، محمدجلال و رسول صادقی (۱۳۸۵). قومیت و باروری: تحلیل رفتار باروری گروه‌های قومی در ایران، نامه علوم اجتماعی، شماره پیاپی ۲۹، صص ۵۸-۲۹.

عباسی شوازی، محمدجلال و عباس عسکری ندوشن (۱۳۸۴). تغییرات خانواده و کاهش باروری در ایران، نامه علوم اجتماعی، شماره پیاپی ۲۵، صص ۷۵-۲۵.

علی‌زاده، محمد (۱۳۸۰). چالش‌های اشتغال و بازار کار کشور، نامه انجمن جامعه‌شناسی ایران، ویژه‌نامه دومین همایش مسایل اجتماعی ایران، صص ۳۲-۲۳.

کاظمی‌پور، شهلا (۱۳۸۵). تحولات اخیر و آینده وضعیت اشتغال و بیکاری در ایران با تاکید بر وضعیت اشتغال زنان، نامه انجمن جمعیت‌شناسی ایران، شماره ۲، سال یکم، صص ۴۲-۲۰.

کاوه‌فیروز، زینب و محمدجلال عباسی شوازی (۱۳۸۳). تغییر سیاست‌های کنترل جمعیت و تاثیر آن بر تحولات باروری در ایران، مجموعه مقالات همایش تحولات اخیر و آینده جمعیت ایران، تهران: مرکز مطالعات و پژوهش‌های جمعیتی آسیا و اقیانوسیه، صص ۳۷۱-۳۹۶.

لهسایی زاده، عبدالعلی (۱۳۷۹). ساختار سنی جمعیت، شیراز: انتشارات نوید شیراز.

لیل‌نهری، بهمن (۱۳۷۸). گشتاور رشد جمعیت ایران، نامه علوم اجتماعی، شماره ۱۳، صص ۱۸۹-۲۰۶.

محمودیان، حسین (۱۳۸۳). سن ازدواج در حال افزایش: بررسی عوامل پشتیبان، نامه علوم اجتماعی، شماره پیاپی ۲۴، صص ۵۳-۲۷.

مهاجرانی، علی‌اصغر (۱۳۶۸). بررسی نیروی انسانی در ایران، نامه علوم اجتماعی، دوره جدید، شماره ۳، جلد اول، صص ۱۲۱-۱۴۳.

میرزایی، محمد (۱۳۸۴). جمعیت و توسعه با تاکید بر ایران: ده مقاله، تهران: مرکز مطالعات و پژوهش‌های جمعیتی آسیا و اقیانوسیه (مقاله‌های بخش دوم کتاب از صفحه ۹۷ به بعد).

نقوی، محسن (۱۳۸۳). دگرگونی سیمای سلامتی در جامعه ایران، مجموعه مقالات همایش تحولات اخیر و آینده جمعیت ایران، تهران: مرکز مطالعات و پژوهش‌های جمعیتی آسیا و اقیانوسیه، صص ۱۱۹-۱۴۲.